

Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave, viktimat dhe veteranët mbi mekanizmat e zbardhjes së fakteve për krimet e luftës

Podgorica, Mali i Zi
9 maj 2008

Konsultat i organizuan FDH, Documenta dhe QKD në bashkëpunim me Shoqatën e banorëve të Bukovicës dhe të Plevles dhe Shoqatën e familjeve të të kidnapuarve, të zhdukurve dhe të vrarëve nga viti 1998 deri në vitin 1999 në Kosovë, *Crveni Crveni božur*, Mali i Zi Tubimin e shënoi lancimi i nismës për krijimin e Komisionit rajonal për zbardhjen dhe Fjalën hyrëse e mbajtën Nataša Kandić tregimin e fakteve mbi krimet e luftës (KOMRA) të cilën nismëtarët FDH, Documenta dhe QKD e pre-zantuan si konkretizim të përkrahjes që pjesëmar-rësit e konsultave i dhanë qasjes rajonale si metodës më të besueshme për zbardhjen dhe tregimin e fakteve për krimet e luftës. Pjesëmarrësit (44), për-faqësuesit e shoqatave të viktimave, viktimat që nuk janë anëtarë të shoqatave, dhe veteranët nga Mali i Zi, Kroacia, BH, Serbia, Maqedonia, Sllovenia dhe Kosova, e kanë përkrahur nismën për themelimin e KOMRA, me bindjen e thellë se nisma do të marrë përkrahje të fuqishme nga shoqatat e familjeve të të zhdukurve në të gjitha vendet post-jugosllave, por të vetëdijshëm se pa vullnetin politikë të qeverive kombëtare dhe përkrahjen e fuqishme të bashkësisë ndërkombëtare nuk do të ketë jetësim të nismës. Tubimin e paralajmëroi gazeta Dan e Podgoricës .

Komisioni Rajonal është komplementar me gjykimet për krimet e luftës.

Komisioni Rajonal për zbardhjen e fakteve për krimet e luftës është i vetmi institucion që mund të sigurojë zbardhjen e fakteve, respektin dhe njohjen e viktimave në kornizën rajonale. (Nataša Kandić, Fondi për të Drejtën Humanitare, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Drejtësia gjyqësore është e rëndësishme, ajo është e pashmangshme, ndërkaq ajo që neve propozojmë është komplementare me procesin gjyqësor. (Mirsad Tokača, Qendra Kërkimore-Dokumentuese, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Gjykatat në vendet tona, në Kroaci, Bosnje dhe Hercegovinë, Serbi, në Kosovë, shikuar veç e veç gjatë një vit zhvillojnë nga 25 deri 30 procese. Çka paraqet kjo në krahasim me numrin tepër të madhe të të vrarëve, të zhdukurve, të torturuarve, të zënë rob dhe të dëbuarve me dhunë? (...) Andaj na duhet një mekanizëm që do të jetë komplementar më atë që bëjnë gjykatat. (Vesna Teršelić, Documenta, Kroaci, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Sa i përket formimit të Komisionit Rajonal kjo është më e mira çka mund të ndodh, garanton suksesin dhe mendoj se të gjithë do të kyçemi në këtë komision dhe me garanci do të arrijmë që ti gjejmë shumicën dhe t'i varrosim si i ka hije njeriut. (Ljubiša Filipović, Shoqata *Crveni božur*, Mali i Zi,

Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Komisioni Rajonal i fokusuar në viktimat mund të zvogëlojë hapësirën për gënjeshtër dhe manipulime.

Është iluzore dhe ne nuk duhet të bimë në këtë grackë, se cilido komision apo trup do të jetë në gjendje ta zbardhë të vërtetën absolute, kjo është thjesht e pamundshme. Por, çka do bëjmë, Mund të zvogëlojmë hapësirën për gënjeshtër si dhe hapësirën për manipulime të llojeve të ndryshme.

(Mirsad Tokača, IDC, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Ky Komision do të jetë institucion të cilit duhet ti besohet, dhe nëse ai realizohet disi shkel e shko, e vërteta do të zbardhet, dhe ndoshta për dikë do të jetë e dhimbshme... dhe ne jemi të vetëdijshëm se ajo duhet të jetë shumë më cilësore dhe nuk del e tillë, a do të jetë rrezik që ta pranojmë të tillë, mos ndoshta është herët për këtë? (Kada Hotić, Shoqata Lëvizja e nënave të enklavave Srebrenica dhe Zhepa, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Unë mendoj se puna bazë është zbardhja e fakteve, duhet të bëhet regjistri i të vrarëve dhe i të zhdukurve dhe të vihet pika në këtë. (Nataša Kandić, Fondi për të Drejtën Humanitare, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Mendoj se është me rëndësi që viktimat të fillojnë tregimin e dëshmive të tyre, dhe më pak të flasim për kriminelët, ata herë a vonë do të vijnë në rend sepse ata askush nuk mund t'i mënjanojë dhe nuk kanë ku të ikin, krimet dihen dhe nuk ka si fshihen.

(Miroslav Varga, veteran nga Kroacia, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Vetëm Komisioni Rajonal mundet me i mbledh të gjitha viktimat.

E përkrah këtë Komision, mendoj se është dashur qëmoti ta kemi, shumë dëshmitarë për fat të keq nuk janë më gjallë. Disa janë zhvendosur. Më vjen mirë që jemi mbledhur nga viset e ndryshme. Këtë vërtet nuk do ta besoj se do të mund të mblidheshim kështu në një vend.

Propozoj që sa më parë të fillojmë me punën e Komisionit, të japim sot propozimet tona dhe për mënyrën se si do të organizohet. Është shumë me rëndësi që njerëzit të arrijnë deri te e vërteta për të afërmit që kanë pësuar. (Zdravka Karlica, Organizata komunale e familjeve të luftëtarëve të zënë rob dhe të vrarë dhe të civilëve të zhdukur nga Prijedori, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Është nevoja për rrjetin e fuqishëm dhe të gjerë dhe përkrahjen e shoqatave të familjeve të viktimave dhe të OJQ-ve në rajon, për të bërë presion që qeveritë e tyre ta pranojnë nismën.

Kemi vendosur [FDH, QKD dhe Documenta] të fillojmë me krijimin e koalicionit rajonal në lidhje me nevojën e zbardhjes së fakteve dhe së vërtetës për krimet e luftës dhe që ky koalicion të punojë mbi parimin e punës së drejtpërdrejtë në nivelet e ndryshme: nivelet lokale, kombëtare dhe rajonale.

(Nataša Kandić, Fondi për të Drejtën Humanitare, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Kjo është shumë mirë që na keni mbledh të gjithë ne të themi mendimin tonë dhe konsideroj se do ta keni përkrahjen edhe nga anëtarët e familjeve tona kur t'ua përcjell informatën se çka u morëm vesh ne këtu dhe sipas të gjitha gjasave të gjithë përfaqësuesit do të pajtohen me krijimin e Komisioni Rajonal. Sepse vetëm kështu do të arrijmë rezultatet. (Olgica Božanić, Shoqata e familjeve të të kidnapuarve dhe të zhdukurve në Kosovë, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Unë plotësisht përkrah këtë aksion të Fondit për të Drejtën Humanitare, Qendrës Kërkimore-Dokumentuese dhe Documenta, por besoni që ju nuk mund të kini sukses nëse nuk e fitoni, ose nuk e fitojmë, përkrahjen, së pari nga të gjitha shoqatat në hapësirat e ish Jugosllavisë, e sidomos nga qeveritë dhe burrat e shtetit. Ata do të detyrohen të pranojnë vetëm nëse neve ndërmjet veti do të jemi solidarë dhe në harmoni. Neve do t'i detyrojmë ata që kjo nismë të jetësohet. (Simo Spasić, Shoqata e familjeve të të kidnapuarve dhe të vrarëve në Kosovë, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Mendoj se ky trup rajonal, pos zbardhjes së fakteve si prioritet do të duhej të kishte edhe pranimin e fakteve të zbardhura në komunitetet ku janë bërë krimet e luftës. (Edin Ramulić, Shoqata Burimi / Izvor e grave nga Prijedori, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Mendoj se të gjithë së bashku, neve në këtë tubim, duhet të jemi të bashkuar në ndjekjen e të gjithë atyre [kriminelëve] pa marrë parasysh racën, kombësinë apo gjininë e tyre. (Ahmed Graiçevci, Shoqata Shpresa dhe Kujtimi, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Kur bëhet fjalë për Komisionin në nivel rajonal, mendoj se është nisme shumë e mirë, që do të përfshihen të gjitha palët, pa marrë parasysh fenë apo kombin, dhe të gjitha palët do të mund të tregojnë sa mund t'i ndihmojnë njëra tjetrës. (Shoqata e familjeve të të kidnapuarve dhe të zhdukurve në Kosovë, Serbi – zyra në Hoçë të Madhe, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008)

Kur e mora ftesën nga Nataša Kandić që të marrë pjesë jo vetëm në këtë mbledhje, por edhe ato mbledhjet e para që janë mbajtur, ne e kemi përkrahur dhe e përkrahim këtë nismë, dhe unë gjithnjë i them vetes se nuk ka alternativë tjetër pos që të ndriçohet e vërteta mbi atë se çka ka ndodhur. (Hysni Berisha, Shoqata Shpresimi, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Ne këtu sot me rend siç po lajmërohem për fjalën, të gjithë e japim përkrahjen. Kam frikë se në fund do të vijmë deri te ajo që shpesh ndodh me tubime të tilla, se çka ndodh pas tyre. Është e kotë që sot të çojmë dorën dhe të deklarohejmë, nëse edhe në vetëdijen tonë nuk ndryshojmë dhe bëhemi ajo forcë motorike që atë trup, çfarëdo që do ta emërojmë, e shtyjmë që të jetë në nivelin e funksionit dhe misionit që duhet ta ketë. (Čedomir Marić, Shoqata e familjeve të personave të vrarë dhe të zhdukur në Krajinë të Kroacisë, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave

dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008)

Të gjithë e kanë të vërtetën e tyre por faktet janë e vërteta më e fortë.

Kroatët do ta thonë të vërtetën e tyre, me këtë pajtohem, urdhëroni, e keni të drejtën për te. Serbët do ta thonë të vetën, unë tash nuk do ta them këtu, unë jam serb. Unë nuk do ta them këtu që të mos i ofendoj kroatët, kam konsideratë. Por, që kanë ikur 250.000 apo 130.000, ose nuk di sa, këtë do ta konstatojë dikush, ky është fakt. Shembulli i dytë, në fshatin tim kroatët do të thonë – nga ky fshat, Çitluku, e kanë granatuar Gospiqin, dhe është dashur që të zgjidhet kjo. Serbët do të thonë, jo, për një vjet, dhe unë e kam vërtetuar këtë, askush nuk e hedhur asnjë granatë drejt Gospiqit. Dhe këtu nuk do të pajtohem dhe kjo është në rregull, nëse ju insistoni, secili e ka të vetën. Por nuk mund të mohohet se 13 mijë veta janë masakruar, kjo nuk mund të mohohet, unë nuk dua tash ta ngarkojë këtë tubim, aty ka qenë nëna ime, dhe kjo tani po hetohet edhe në Zagreb. Për këtë të vërtetë nuk kemi çka të flasim, ky është fakt. Edhe diçka, ta përfundoj, në Lovincë gjithashtu, edhe në Lovincë para kësaj po kështu, por fatkeqësisht nuk di saktë sa, janë vrarë pesë ose gjashtë kroat, gjyshe, plakushë. Janë vrarë dhe unë kam dëgjuar, sepse edhe ajo e paska pas pushkën nën fund. Edhe ky është fakt dhe e edhe kjo është e vërtetë. (Dragan Pjevač, refugjat nga Kroacia, Ser-bi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008)

Pjesëmarrësit nga Kroacia dhe BH propozojnë kyçjen e veteranëve dhe të autorëve të krimeve në procesion e zbardhjes dhe të tregimit të fakteve mbi krimet e luftës.

Unë kam qenë pjesë e Armatës së Republikës së Bosnje-Hercegovinës dhe nuk turpërohem për këtë por dua ta ndaj grurin nga bari i keq, dua që të mbetet e shënuar qartë në histori, se kush ka qenë ai që ka bërë krime duke u thirr në emrin tim ose në emër të kujtdo tjetër. (Amir Kulagić, Shoqata Gratë e Srebrenicës, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Unë mendoj se brenda organizatave të veteranëve ka hapësirë, në tërë rajonin, por unë do të flas për Kroacinë, ku do të ishte mirë që të organizoheshin njoftimet e krejt popullatës për kontekstin e kësaj nisme rajonale dhe vazhdimin e punës deri te paraqitja e trupit zyrtar rajonal. (Gordan Bodog, Shoqata iZmiR, Kroaci, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Unë do të kërkoja nga të gjithë të pranishmit që të kemi bashkëpunim të mirë dhe veçanërisht nga shoqatat e veteranëve të luftës, që ato të japin maksimumin dhe ndihmën më të madhe që të zbulohen autorët e krimeve, të gjenden eshtrat e të zhdukurve kudo që i kanë fshehur. Po kështu, kërkoj nga të gjitha shoqatat që të bëjnë presion te qeveritë e tyre, te gjykatat, te prokuroritë që të punojnë sa më shumë në zbulimin e autorëve të krimeve dhe të atyre që kanë dhënë urdhra. Për zbulimin e krimeve mund të kontribuojmë të gjithë, por veçanërisht ata që kanë marrë pjesë në luftë. (Nazmi Veseli nga Podujeva, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Në të vërtetë, ka veteranë që janë të gatshëm t'i dënojnë krimet që janë bërë në emër të tyre. (Novica Kostić, Shoqata Veteranët për paqe, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Viktimat kanë nevojë për bashkëndjesinë dhe solidaritetin e viktimave nga komunitetet tjera. Viktimat kanë nevojë që të flasin për vuajtjet e tyre, padrejtësinë dhe kërkimin e të afërmeve.

Edhe pse e kam humbur djalin unë jam në gjendje që t'ia shtrij dorën çdo serbi të cilit i ka ndodhur ajo çka më ka ndodhur mua. (Osman Jashari nga Hallaqi i Vogël, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

E kam dëgjuar këtu një gjë të bukur: na duhet bashkëndjesia me viktimat e popullit tjetër. Bashkëndjesia, kjo është vetëm një ndjenje, por neve na duhet edhe solidariteti. Kam dëgjuar këtë me vite dhe e dëgjoj edhe këtu, por unë e kam kryesore që të kuptoj ku gjendet trupi i të afërme të mi. Solidariteti shihet mu në këtë që asociacionet ku unë jam anëtar të bëjnë diçka për gjetjen e dikujt që dikush tjetër këtu e kërkon në hapësirat e mia. Ja, ky është solidariteti, jo vetëm që të kërkoj timin, por të kërkoj edhe atë tjetrin, që t'i ndihmoj tjerëve që kërkojnë t'i gjejnë eshtrat e të afërmeve; nëse unë nuk i gjej, le të gjej ai të vetin që ka vdekur ose është zhdukur. (Amir Kulagić, Shoqata Gratë e Srebrenicës, BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Zbulimi i të zhdukurve është e vërteta për të cilën luftojnë familjet e tyre.

E përkrah... Jam nga ato familjet që kanë arritur për fat, po e përdori fjalën fat edhe pse e kam humbur të vetmin djalë që kisha më 1995. Është vrarë në Knin, dhe pas tetë vjetësh të pasigurisë kisha fatin që të marrë kufomën e tij dhe ta varrosi. Unë kam vazhduar të luftoj me familjet tjera që edhe ato të përjetojnë këtë fat. E përdori fjalën fat, edhe pse për ata që nuk e kanë përjetuar këtë mund të duket e pavend dhe e pakuptueshme. Fat është të dalësh nga pritja, nga ankthi, dhe të gjesh atë që e ke pritur me vite, ta dish se ku e ke gdhend emrin e tij dhe ta nderësh një qiri. Ja, kjo është për familjet dhe shoqatat tona qëllimi kryesor, kjo është e vërteta për të cilën po luftojmë. (Čedomir Marić, Shoqata e familjeve të personave të zhdukur dhe të vrarë nga Krajina në Kroaci, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Ne tërë kohën pyesim ku janë trupat. Nuk kemi marrë përgjigje në këtë dhe andaj kërkojmë nga shoqatat serbe, që e kanë hallin e njëjtë si ne, të afrohen dhe të bashkëpunojmë, të këmbëjmë informatat, sepse ne jemi ata që procesin mund ta shtyjmë përpara për të arritur qëllimin që po na mundon. (Hysni Berisha, Shoqata Shpresimi, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Unë këtë Komision e shikoj në këtë mënyrë: ky Komision duhet të ketë dy ekipe, ekipin për zbardhjen e së vërtetës, dhe ekipin për kërkimin e të zhdukurve. (Narcis Mišanović, Organizata unike e luftëtarëve të BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Është me rëndësi që Komisioni të jetë shtetëror por edhe i pavarur.

Kryesorja është që në këtë Komision fjalën ta kanë viktimat, përkatësisht familjet e tyre. Kryesore është të ketë rregulloren cilësore, rregulloren e punës, orientimet dhe programin e punës, të dihet se cili është qëllimi, misioni i Komisionit, që mos të ecën vërdallë. Kryesore është që nga shteti t'i nxjerrim, përkatësisht t'i fitojmë me presione, kompetencat e plota që nga bashkësia lokale e deri te ministritë. Kur Komisioni kërkon ndonjë informatë, ajo duhet të sigurohet shpejt dhe të jetë cilësore. Pra, të jemi shtetëror, por edhe të mos jemi shtetëror, vetëm të na financojë shteti. (Narcis Mišanović, Organizata unike e luftëtarëve të BH, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Zgjedhjen e anëtarëve të Komisionit duhet ta bëjë një trup i veçantë për emërimet, që do të përbëhet nga përfaqësuesit e viktimave, të organizatave për të drejtat e njeriut, të rinjve, pastaj edhe me përfaqësues të qeverive kombëtare, të Sekretarit gjeneral të OKB dhe të UE.

Propozimi im është që në këtë Komision të jenë patjetër viktimat, përkatësisht njerëzit ndaj familjeve e të cilëve janë bërë krimet. Kuptohet, nëse në këto Komisione nuk do të kemi edhe përfaqësuesit e qeverive, nuk di a do të mund të mbijetonim financiarisht, apo të kryhen proceset gjyqësore që duhet të zhvillohen. Sepse qeveritë janë ato që edhe sot e gjithë ditën pengojnë ndriçimin e fateve dhe kyçjen e organeve hetuese në hetimet e ndryshme për krimet e bëra ndaj njerëzve të pafajshëm. (Milorad Trifunović, Shoqata e familjeve të personave të kidnapuara dhe të zhdukura në Kosovë, Serbi – Zyra në Mitrovicën Veriore, Kosovë, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Propozoj përbërjen e këtij Komisioni Rajonal: të ketë trupin koordinues operativ me në krye këto tri organizata joqeveritare, dhe që përfaqësuesit e të gjitha shoqatave që janë aktive në zbardhjen e së vërtetës dhe zgjidhjen e të gjitha këtyre problemeve tona kryesore, të delegohen në të ashtuquajturin forum, pra forumin e Komisionit Rajonal, i cili do të takohet kohë pas kohe dhe do të vendoste për disa gjëra të caktuara, esenciale. (Dragan Sekulović, Qendra për komunikim Pravda [Drejtësi] – Shoqata e refugjatëve dhe të dëbuarve nga Kroacia, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).

Pjesëmarrësit propozojnë krijimin e portalit të Koalicionit për Komision rajonal.

Propozoj që të formohet, si e tha dikush më parë, portali i koalicionit rajonal, që do të ishte në katër gjuhë, në mënyrë që në atë portal secili mund të gjejë faktet që i interesojnë. Propozoj që të

themelohet buletini mujor ku do të botoheshin të dhënat më interesante dhe më të mira. (Dragan Sekulović, Qendra për komunikim DrejtësiaShoqata e të shpërngulurve dhe të dëbuarve nga Kroacia, Serbi, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008)

Ideja ime është që të bëhet një web portal rajonal në të cilin do të prezantohej çdo viktimë. (Miroslav Varga, veteran nga Kroacia, Konsultat rajonale me shoqatat e viktimave dhe veteranët, Podgoricë, më 9 maj 2008).